

Városunk jelentős középületei a 19. század végén és fordulóján épültek. Megyeszékhely, ehhez a népességhez, ehhez a közigazgatási volumenhez igazított méretezés. Az uralkodó és elfogadott építészeti stílus a historizmus. Ahhoz, hogy a Lenck-villát mint építészeti alkotást megértsük, érdemes röviden áttekinteni azokat a társadalmi és kulturális összefüggéseket, melyek a korszakban az egyes épületek kialakítását meghatározzák. Jelen tanulmányban a korszak általános és építészeti gondolkodásmódjába ágyazva a tervező építész szemszögéből foglaljuk össze a villaépület 2020-ban befejezett felújításának tanulságait.

A historizáló építészet jellegzetességei

A historizmus az építészetben régebbi korok stílusainak felidézését, nem utolsó sorban tökéletesítését jelenti. Korábban eklektikának neveztük, jelenleg a szóhasználat egy kicsit keveredik. A historizmuson belül – az előbbi definíciónak megfelelően – neo-stílusban találunk barokk, román, gót, reneszánsz, klasszicista – ezen belül római, hellén – épületeket. Megjelenésekor ér véget a mezőgazdasági forradalom és szabadul el a technológiai forradalom. Ez utóbbi máig tart, egyre gyorsulva, gyorsítva a világ változását. A modern tudomány megjelenése átalakítja a világgépet és a vallást, megjelenik a film, gurul az első automobil. És valahogy elkezd elfogygni, rövidülni az idő.

A kialakult emberközpontú világban a rendezett, kanonizált spiritualitás mellőzésével valamiféle zűrzavar jelenik meg.¹ Több stílus egy időben, minden művészetben. Az építészetben rendkívül furcsa, hogy nem tudjuk eldönteni, milyen formát öltön egy-egy épület. Választunk, szabadon, egy formatárból.²

A Kiegyezést (1867) követően Magyarország – elvileg – Ausztriával azonos rangra kerül, megjelenik a tőke, elindul az iparosodás, óriási építőipari kapacitásbővülés, tudás jön létre, felépül hazánk és Sopron számos emblemikus épülete.

A Lenck-villa szigorú görögös építészeti arculatának előzményeit a 18. század második felében gyökerező eseményekben kell keresnünk: Görögországban rejtelmes romok, melyeket az angolok mint a világ urai már nem expedícióval, hanem egyszerű turista-ként is láthatnak. Piranesi itáliai építész és rajzművész (1720–1778) népszerű rajzokat készít a romokról, eltúlozva azok méretét, gigantikusnak láttatja. Az európai nemzetek az identitásukat a múltban, a történelemben találják meg. A múltat, történelmet pedig a

¹ A fantázia, a feltételezett jövő elképzelése középpontját nem a spirituális elragadtatottság vezérli, hanem az ember. Az épületek, a társművészetek alkotásai az ember kiszolgálására készülnek. Ezt nevezzük humanizmusnak, ez a legújabb világgép.

² A jelenség napjaink építészetében is megfigyelhető: ma mediterrán, népi, modern, romantikus, archaizáló, minimál, finnfaház stb. stílusok igyekeznek megférni egy időben. Vibráló, kizökkent világ jön létre körülöttünk, és ennek „építészeti gyökere” a historizmusban keresendő.

korabeli épületek maradványai képviselik. Valamiféle vágy alakul ki az antik kultúra iránt, az angolok kertjeikben múromokat építenek, klasszicista vagy középkori stílusban. Innét egyenes az út az antik építészet felfedezéséhez és utánzásához, megszületik az első historizáló stílus, a klasszicizmus. A következő lépés a többi, letűnt stílus újraélesztése, majd vibráló vegyítése.

Az építészeket az előbb említett stílusok szerkesztésmódjaira oktatják. Kialakulnak a ma is használatos épülettípusok.³ A tulajdonképpen mázsként, csupán homlokzatként épített, szigorú szabályok szerint barokk vagy gótikus külső fal mögött rend van, pontos funkció. Díszteremmel, szállodai szobákkal, irodákkal. Jellemző a kötelező szimmetrikus szerkesztés, de minden esetben a belső funkció, a belső térsor jól leolvasható a homlokzatról. A porticus, vagy oszlopokkal hangsúlyozott bejárat nem téveszthető el, a sarokrízalit tereiben feltehetően szintén fontos funkció kap helyet. A 19. század végére tehát megjelenik az építészetben a funkcionalizmus. A tartószerkezeti rendszer pontosan olvasható a homlokzatokról, a vakolt oszlopdíszek mögött általában főfalak indulnak a homlokzatra merőlegesen, a rizalitok sarkain valóban tartószerkezet van.

Az építés finanszírozása merőben új. A feudalizmusban a pénz a múlt történései születték, a frissen kialakuló kapitalizmusban a jövőbe vetett hit ébreszti a beruházásokat. A pénzt, ami csak az emberi együttműködés rendszerében létezik, és még meg sem termelték, ma költik el. Vagyis általánossá válik a hitel.

A mai városkép ekkor alakul ki. Szinte minden magyar város ekkor lesz modern értelemben városias. Sopronban gondoljunk a Széchenyi térre, a Városházára, a Várkerület jellemző épületeire, a Pannónia Szállodára, a jelentős iskolákra, a kaszárnyákra vagy a vasútállomás épületére. Ezek alakítják a ma élő városképet. Sopron főmérnöke, Wálder József (1862–1913), elkészítette az első szabályozási tervet, amely máig meghatározója a település irányított növekedésének.

A Lenck-villa épülete

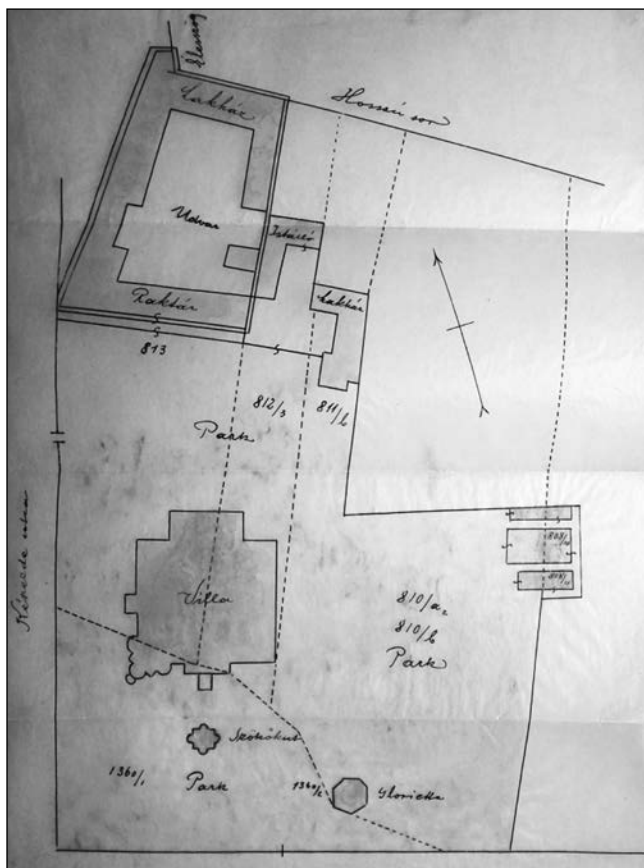
A Deák tér nyugati végén, az említett szabályozási terven zöldterületként ábrázolt kertben, Otto Hofer rajzai alapján 1890-ban Lenck Emil – gazdagnak tűnő kereskedő – építési engedélyt kapott egy villa felépítésére. Két év alatt, 1892-re felépült Sopron historizáló gyöngyszeme, a Lenck-villa.

„A villa építésze, Hofer Ottó (Otto Hofer, 1847–1901) a korszak elismert alkotója volt, akinek nevével az osztrák és közép-európai német nyelvű szakirodalomban gyakran találkozunk. Az építész a közép-európai historizmus jelentős egyénisége volt, akinek munkásságát a nemzetközi szakirodalom – mindenekelelt az osztrák művészettörténeti munkák – ugyancsak nagyra értékeli. A villaépület kiemelkedő művészi pályájának megkoronázása volt.

Hofer Ottó jelentős bécsi és horvátországi munkái mellett gyakran jutott tervezési

---

³ A lakó-, ipari, mezőgazdasági, és középület fogalma általánossá válik. Azonnal felismerhető egy kaszárnya, iskola, igazgatási épület, már a megjelenéséről. Megjelenik az ipari építészet.

1. kép. Az épületegyüttes helyszínrajza (MNL Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára)

megbízáshoz Sopronban is. A Soproni Takarékos és Kölcsön Egylet későbbi historizáló bank- és üzletházát (Várkerület 65. szám) 1884-ben tervezte. A Várkerület 98. számú kétemeletes lakóépületet Lenck Gyula megbízásából neo-reneszánsz stílusban alakította át. Lenck Sámuel kriptáját – a család mauzóleumát – a Balfi úti evangélikus temető területén 1887-ben építette. Ez az épület egyfajta „típus-épületté” vált, az építész megépítésével európai ismertségre tett szert. A Kossuth Lajos utca 21. számú festői tömegelrendezésű, szabadon álló villa épületét ugyancsak a Lenck családnak építette. Flandorffer Pál Kossuth Lajos utca 10. számú neo-barokk stílusú lakóházát 1892-ben tervezte.⁴

A Soproni Levéltárban őrzött eredeti tervek beszédesek. Nincs rajtuk kaparás, javí-

⁴ Az idézet forrása Winkler Gábor tervezés során felhasznált építéstörténeti dokumentációja. Az épület történetéről ld. részletesebben: *Winkler Gábor*: Nagypolgári villaépítészet Sopronban a 19. század végén. *Soproni Szemle* 64. (2010) 1. sz. 4–27.; *Kelemen István – Nemes András*: A Lenck-villából kialakított kultúrpalota építéstörténeti áttekintése. *Soproni Szemle* 72. (2018) 4. sz. 349–368.

2. kép. A főbejárat homlokzata átadáskor. A kép legkésőbb 1907-ben készült

tás, építés közbeni változások felvezetése. Valószínű, a megrendelő és az építész együttműködése példás volt. A kivitelező sem véthetett akkora hibát, hogy menet közben tervmódosítást kelljen végrehajtani. A kivitelezési folyamat azonos a ma megszokottal. Van megrendelője, tervezője, felelős kivitelezője, ellenőre. A tervdokumentáció alaptervei ugyanazok, mint ma. Van helyszínrajz, minden szint alaprajza, kétirányú metszet, minden homlokzat. A gépészet lényegi elemeit a terv ábrázolja. Villamossági munkarészt nyilván nem tartalmaz. És – a mai tervdokumentációkkal összevetve – nem tartalmaz részleteket! A részletképzés az egyes szakmák általános tudásában van. A kőfaragó, a bádogos, parkettás a műszaki követelményeket, a díszítéseket általánosan ismerte, nem volt ötévente gyökeresen más anyaghasználati és design igény (1–2. kép).

Lenck Emil és családja csak rövid ideig lakta az épületet. 1892 után pár évvel Lenck Emil kénytelen volt azt a családi cég (Lenck Samu-cég) rendelkezésére bocsátania, mert felelőtlen tőzsdézése tetemes anyagi veszteséget okozott a gazdasági társaságnak. Az épületet ekkor adták bérbe Schaumburg-Lippe hercegnek (az ő neje volt a későbbi VIII. Frigyes dán király leánya). A családi cég, mely szoros összeköttetésben állt a Baubankkal, annak 1901-es csődbejutásával fizetéképtelenné vált. Emil öccse, Gyula halála után a gyerekei által átalakított cég éveken át tartó felszámolás alá került, mialatt vagyonát eladták. A parkban álló villát 1907-ben a Régészeti Társulat vásárolta meg kultúrpalota céljára.

Az épület különlegessége és szerencséje hellén szerkesztésmódja. Eltérően a többi soproni villától, nem a svájci és német Alpok negédes építményeinek stílusában, hanem szigorú, középülethez illő méltósággal formált, klasszikus klasszicista. Nagy szerencse,

3. kép. Az átriumot megvilágító dupla tető az emeleten

hiszen a hazában másutt épülő múzeumok, pontosan ebben a stílusban készülnek. Így formailag is kompatibilis a választott funkcióval.

Az alaprajz egy pompásan megvilágított belső átrium köré szerveződik. A múzeum-má történő átépítéskor ezt ki is használják, az akkori szabályok szerint biztosítva a balról jobbra történő körüljárhatóságot (3–5. kép).

Az új tulajdonos legjelentősebb dilemmája a tető, illetve annak beázásai. Ez a probléma végigkíséri a közel 130 éves épületet. A kor vágyott divatját követve, lapostetős megjelenésre törekszenek az építők. Ezt magas pártázattal igyekeznek elérni, ami takarja a mögötte lévő magastetőt, vagy valóban lapostetővel. A pártázat hibája a mögötte lévő fekvőeresz biztos tönkremenetele, ezáltal a párkány leázása, a lapostető hibája pedig, hogy lapostető. A Közép-európai éghajlati viszonyok és a rendelkezésre álló épületszerkezetek a 19. század végén – de sokszor még a 20. század közepén sem – teszik lehetővé a beázás mentes lapostető megépítését.

A napjainkban általánosan használt bitumenes szerkezet alkalmazása ekkor még nem terjedt el, a városi gáz előállításának melléktermékeként Sopronban csak néhány év múlva jelenik meg, használata pedig máig problematikus. A villa eredeti építői mégis kishajlású tető kivitelezése mellett döntenek, 5 fokos hajlásszöggel, fémlemez fedéssel.

4. kép. Az egymásból nyíló szobák enfilade-os térsora megfelel a kor reprezentatív téralakítási igényeinek, de kiválóan alkalmas volt a 20. század eleje múzeumi használatához is

5. kép. Alagsori kiállítóterem. Semleges felületek, variábilis installáció

6. kép. A főbejárat homlokzata a Kultúrpalotává történő átalakításkor. Jelentős változás a bejárat középrizalitján 1907. után készített két ablak (Soproni Múzeum)

Mivel a szerkezetet nem tudják beázásmentesen kivitelezni, Wälder József városi főmérnök birtokbavételkori intézkedései elsősorban ennek az épületszerkezeti problémának a megoldására irányulnak. A fekvőeresz helyett csüngő készül, a tetőt több helyen javítják.⁵ (6. kép)

1988-tól a Liszt Ferenc Múzeum Soproni Múzeum néven működik tovább, 1989-ben nyitják meg itt az új néprajzi állandó kiállítást. Az épület jelentős beázásai, a többszöri javítások ellenére egyre romló állapot miatt azonban a kiállítás 2003-ban bezárt. Az épület veszélyes állapota miatt az üvegházat 2004-ben le kellett bontani, az alkatrészek gondosan dokumentálva a múzeum raktárába kerültek.

A szerkezeti állapot stabilizálása 2007-ben megtörtént, a fedélszék ideiglenes alátámasztásával a leszakadás veszélye elmúlt. A fafödémek vasbetonnal megerősítésre kerültek; ahol ezt a túl nagy fesztáv gazdaságtalanná tette volna (például a kert fele néző szobákban), acél gyámolítás készült. Egy rövid szünet után a Modern Városok Program felkarolta a félbemaradt munkát. 2018 májusában elkezdődött, 2020 őszén befejeződött a mai állapot kivitelezése (7. kép).⁶

⁵ Akkoriban lapostető szigetelésére ólomlemez alkalmazása lett volna ideális, de olyannyira drága volt, hogy kevés helyen alkalmazták.

⁶ A munkálatokról lásd korábbi beszámolóinkat is: *Fekete Szilárd: A Deák tér 1. sz. múzeumépület helyreállítása. Soproni Szemle 72. (2018), 369–377.*

7. kép. Az átalakított villa földszinti alaprajza

Az építészeti tervezés dilemmái, feladatai

Az épület reprezentatív lakóháznak épült. Ma nyilván más térsorokkal, szerkezetekkel épül fel egy modern kiállítótér. Így a felújítás és az új kiállítás feladata a régi épületet úgy felhasználni, hogy a mai múzeum igényeinek is megfeleljen, és nagypolgári villa jellegét – mint műemlék – megtarthassa. Be kell építeni a tűzvédelem, szellőzés, fűtés, épületvillamosság szerkezeit, úgy, hogy a védett érték ne sérüljön, mégis megfeleljen a mai előírásoknak és igényeknek. A különböző szempontok összeegyeztetése minden oldalról kompromisszumokat kíván.

A korábban egyetlen épületben működő Soproni Múzeum „anyaháza” a felújítás után pusztán kiállítótér funkciót kapott, a kutatási munkahelyek, raktárak nem kerültek vissza.⁷ A szerkezetek teherbírásának növelése, a tönkrement, elhasználódott épületszerkezetek javítása, cseréje, a hőtechnika, a tűzvédelem, az épületvillamosság, a szellőzéstechnika, az akadálymentes bejárás mind a jelenlegi felújítás feladata volt. Mindezt úgy kellett megoldani, hogy az értékleltár minden darabja megmaradjon, lehetőleg értelmes funkcióban, nem pusztán díszletként, és a villa térélménye továbbra is egyértelmű legyen.

Az épület alapozása biztonságos, a nedvességtartalmát már alig változtató mélységben van. A kapcsolódó épületszerkezetek miatt (a szellőzés vezetékai az alapozási sík alá kerülnek) néhány helyen injektálással talajszilárdítás készült. A padlószigetelés alatti vasbeton lemez össze van kapcsolva a pincefalakkal, így az is részt vesz az alap tehervisselésében. A talajnedvesség elleni szigetelés kiegészítésére az épület körül szivárgó készült. Az alsorsori padló szigetelés nélkül készült, a falak külső oldalán bitumenmáz vízszigetelés volt. Egy korábbi felújítás során építették, mára tönkrement, így megújítása szükséges volt. A pince is kiállítási térré vált, tehát a teljes szárazsági követelmény teljesítése volt a cél.

A teljes padlófelület bontásra került, új vasbeton lemezre, hagyományos, olvasztott technológiával bitumenes vastaglemez szigetelés készült. A falak alatt a teljes szerkezet elvágásával, vagy ahol ez lehetetlen, injektálással készült a falak alatti vízszigetelés. A szigetelés elkészítése önmagában még nem biztosítja az épület teljes szárazságát, a használat közben a nedvességtartalom folyamatos monitorozása, és amennyiben a körülmények ezt megkívánják, mesterséges szellőztetés szükséges (8. kép).

A páralecsapódás okozta nedvesedést hőszigeteléssel és folyamatos légcserével igyekeztünk gátolni. Mivel a terepszint alatti épület nyáron is hűvös marad, a nyitott ablakon, ajtón beáramló nyári páradús levegő a hideg falon, padlón lecsapódó nedvességet produkál. Tehát a pincefalaknak is olyan melegnek kell lenniük nyáron, mint a terepszint felettieknek. A padlóban és az oldalfalon ezért 20-20 cm hőszigetelés készült, így a talajban tárolt hideg a jövőben nem jut el a padló és falszerkezetbe. Az épület egyik érdekessége, hogy a pincefalak légréteggel készültek. A belső oldaltól 12-14 cm-re van egy 10 cm mély függőleges rés, a padló felett és a mennyezet alatt szellőzőrácsokkal ellátva. Ettől a megoldástól várható a fal belső felületének felmelegedése és az imént említett páralecsapódás jelenségének megelőzése.

Az elmúlt száz év kerti hulladéka 30-50 cm-rel magasabbra emelte a terepszintet. Ezt már az „új” járda építéskor adottságnak tekintették, a pincei ablakok „derékig” eltemetésre kerültek. A régi tok általában benn maradt, új tokösszekötő és szárny készült. Az ablakrácsok szintén bent maradtak, az alsó tagozatuk bebetonozva. Nagyrészüik épen megmaradt, visszaépíthető állapotban (9. kép). Az alsorsori ablakok újra készültek. Ugyanez a feltöltődés, terepszint emelkedés a kerítés mellett is látható volt, ez okozta az egyes kerítésszakaszok kifelé dőlését. Az épület 5 m-es környezetében, ahol értékes növényzet nem található, a terepszint helyreállításra került.

---

⁷ Az épület új funkciójáról és kiállításáról lásd Tóthné Szlavkovszky Mariann írását a Soproni Szemle jelen számában.

8. kép. Készülő légszatórna aknák a volt konyha padlója alatt

9. kép. A baloldali rács alja a járda betonjában volt, a jobboldali alját le kellett vágni, mert nyitható volt

A felmenő falakon káros repedés nem volt látható. Az építkezéshez felhasznált téglamínősége kiváló volt, hiszen a Lenck családnak téglagyára volt. A falakon szerkezeti megerősítés nem készült. Hőszigetelés beépítése sem kívül, sem belül nem volt lehetséges, a homlokzatképzés és a belső tér burkolatai nem tették lehetővé.

A fedélszék a keleti és nyugati oldalon és a középső, nyeregtető szakaszon teljesen újra készült. Noha a kibontott elemek egy részét – konzerváló kezelést követően – újra fel lehetett volna használni, erre nem került sor. A nyugati oldalon a szaruzat kielégítő állapotú volt, a talpszelemt vizszont cserélni kellett. Minden igyekezet ellenére az ebédlő festett mennyezete sérült, beázott. A kivitelezés közbeni provizórikus csapadékvíz-elvezetést egy nyári vihar megtépázta.

A kishajlású tetők hajlásszöge 5 fok volt. Az átalakítás során 7 fokos tető készült. Ez a tetőhajlás alkalmas a cinklemez kettős állókorcos fedés fogadására (kisebb hajlás esetén beázik). A középső rész magastetőjén eredetileg természetes palafedés volt, később szürke négyzet pala. A természetes pala visszaépítése anyagi korlátok és az alacsony tetőhajlásszög miatt fel sem merült, a tető fedése natúr cink kettős állókorcos lemezből készült. Általánosságban megállapítható, hogy az eredeti fedés anyaga és a választott tetőhajlásszöge nem illettek egymáshoz. Nem véletlen, hogy az épület első javítása a tető átalakítása volt, elsősorban a víz elvezetésének módján kellett változtatni.

Az átrium üvegtetője feltehetően nem volt eredeti, valamelyik javítás során egyszerű, ragacsolt üvegtető került beépítésre, amely több helyen beázott. Helyére korszerű, hőhídmentes alumínium szerkezetet került. A tervezett külső árnyékoló elmaradt, szükségességét az elkövetkező nyár igazolni fogja. Az első emeleti földem magasságában lévő vízszintes belső üvegtető szegecsel acélszerkezete szerencsésen megmaradt.

A meglévő padlók bontásra kerültek, a lépcsőket kivéve, amelyek felületkezeléssel, apró javítással ma is megfelelnek funkciójuknak. Az átrium padlója megsüllyedt, visszamemelése sikertelen volt, így ezt is bontani, újraépíteni kellett, teljes padló szerkezettel. A bejárati előtér és földszinti kerengő márvány mozaiklap burkolata is sérült volt. A gépészet és installációs szerelés során olyan sok helyen kellett felbontani, hogy a kivitelezés során a teljes újjáépítés mellett döntöttünk. Az alsó konyha egyedi burkolata, a vasalt aljzat és szigetelések készítése miatt bontásra és visszaépítésre került. A meglévő épen maradt lapok tisztításával, új lapok gyártásával (keramikus művész munkája) a reprezentatív terekben az eredeti burkolat visszaépítésre került. A lapok méretpontossága, vete-medése nem tette lehetővé a mai igények szerinti tökéletességet, de a burkolat megjelenése olyan, mint eredetileg volt, az utángyártott lapok kiválóan illeszkednek az eredeti burkolati elemekhez (10. kép).

A melegpadló burkolatok szegezett kivitelű csaphornyos parketták. Bontást és pótlást követően visszakerültek az épületbe, most már ragasztva. A burkolatok aljzatában kerültek elhelyezésre a kiállítást kiszolgáló vezetékek (11. kép). A kertre néző egyik szalonban táblás parketta volt. Elképzelhető, hogy több szobában is ez készült eredetileg, erről nincs adatunk. Ahol a jelenlegi felújítást megelőzően ez a szerkezet volt található, ott a teljes aljzatát is újjáépítve, restaurálva, a menthetetlen elemeket újra gyártva, visszaépítésre került.

10. kép. Újragyártott padlólapok, alig észrevehető a régi és új közti különbség

11. kép. Az új csaphornyos parketta, alatta az elrejtett gépészeti, erős és gyengeáramú vezetékekkel

Az épület fennállása óta ez a harmadik alkalom, hogy teljesen új a külső vakolás. A 25 évvel ezelőtti homlokzat megújítás hagyományos szilikát-technikán alapuló eljárással készült. A tönkremenetel a vártnál gyorsabb volt. Jelenleg a homlokzat vakolása a legkorszerűbb technológiával történt. A mai vakolóanyagok összetételét, kötési mechanizmusát titokként kezelik a gyártók, a termék műszaki adatlapja csupán a felhasználás módját, helyét, az anyag néhány fizikai tulajdonságát adja meg, Tapasztalati informálódásra nincs lehetőség, bízunk a korszerű építőanyag gyártásban, hisszük, hogy tartós megoldás lesz.

A homlokzat eredeti színezése, a többszöri újjáépítés miatt nem volt fellelhető. A korábbi fotókon látható, hogy a felület monokróm, feltehetően a kő természetes színét utánozta. A mai színezés is ilyen, hosszas egyeztetés végeredménye. A vakolóanyag szemcsemérete, a vakolószerszám (simító) anyaga, a dörzsölés módja, mintafelületek készítése és elemzése után került kiválasztásra.

A homlokzati szobrok, kővázák, faragványok restaurálás után kerültek vissza a helyükre. A kerti lépcsőről kiderült, hogy egyszer biztosan újjáépítették, talán a pincefalak bitumenmázás szigetelésekor. A korrekció nélküli kőlépcső összeállításakor a korlát nem illeszkedett a fokok kirajzolta egyenesre. A korlátot mint sablont felhasználva kellett a fokokat újra szabályossá illeszteni.

A meglévő ablakok, ajtók asztalos remekművek, nagyon karcsú szelvényekből, nagyon jó anyagból. Az eredeti árnyékolás a két ablak közti fa lamella volt. Mára csak nyomai voltak felfedezhetőek, ezek helyreállításáról lemondtunk, a múzeumi funkciót sem szolgálták volna. Helyette vászon árnyékolás készült. A sötétítés spalettával történt és történik, a meglévő szerkezet mesteri fa tokjaival együtt helyreállításra került. Működnek az eredeti zsanérok, tolózárok. A bejárati ajtó csodálatos épségben maradt ránk. Tisztítás, illesztés, elektromos szerelvények beépítése után keményolaj felületkezeléssel, nagyobb javítás nélkül reméljük, hogy még hosszú évekig szolgálja az épületet. A belső ajtók és üveg-fa térelhatárolások nagy része fellelhető volt. Raktárból, pincéből, depóból előkerült szárnyak az értékleltár készítésekor kiválogatásra, és vélt helyükre kerültek.

A teljes gépészeti rendszer új. A használati víz- és szennyvíz-vezetékek elhelyezése különösebb nehézséget nem okozott. A fűtés vezetékei is elfértek a padlóban, falakban. A szellőzés és hűtés légcsatornáinak elrejtése azonban aprólékos munkát igényelt. A földszint kiállítótereinek úgy kellett biztosítani a levegőcserét, hogy a vezetékek és szellőzőrácsok látványa ne legyen tolakodó. Különleges feladat volt a lépcsőház tűz esetén történő füstmentesítése, nagy teljesítményű, 600 °C-ot is elviselni képes ventilátorokkal, a lépcsőházat (majdnem) légmentesen lezáró, automata záródású ajtókkal. Mindezek beépítése egy új épületben a napi rutin része, itt észrevétlen elhelyezés volt szükséges.

Az üvegház helyreállítására 2004-ben tervdokumentáció készült. A bontás, tehát az életveszély elhárítása megtörtént. A kőkáva már ekkor elkészült, és 15 évig várta a fém-szerkezet felépítését. A tönkremenetel egyik oka pusztán az idő volt. Vasfoga, vagyis a rozsdá megette az öntöttvasat. Az íves tetők tartói szegecselt „Vierendel” tartók, melegen hengerelt acélból, melyek elvesztették szilárdságukat. A másik ok az üvegház alatt húzódó

fal károsodása volt. A talaj teherbírása nem volt egyenletes az üvegház alatt, a fal felett az alszerkezet eltörött, a nyugati oldala megsüllyedt. Az új alapozás ezt a hibát kiküszöbölte.

A falszerkezet helyreállításának különös nehézsége az öntöttvas elemek pótlása volt, mely egységessége miatt rendkívül drága megoldásnak bizonyult! Próbálkoztunk a törött elemek hegesztéses javításával, modern szerkezet beépítésével, műgyanta pótlással. Végül a generálkivitelező projektvezetője, Kőmíves János kitartása eredményeképpen a sérült elemek újragyártásra kerültek. Az ép szerkezeti elemeket visszaépítették, a menthetetleneket új öntvényekkel pótolták. A fedés nyilván új anyag, az üvegezés is újra gyártott. Az íves üvegtáblákat az autó szélvédőjéhez hasonló technológiával kellett elkészíteni (12. kép).

12. kép. Az üvegház, átadáskor. A tető tömege szinte lebeg az üvegen

A kert felújítása

A kert faállományának ultrahangos vizsgálata alapján az elhalt egyedek kivágásra, a sérültek ápolásra kerültek. Mivel a kert ma is nyitott, a koros fák lehulló ágai komoly veszélyt jelentettek. Az építkezés ideje alatt is tapasztalható volt, hogy szelesebb időben komoly ágtörések keletkeztek. A pótlások előnevelt fák ültetésével valósultak meg. A betelepült invazív fajokat (bálványfa, akác) ki kellett irtani.

Régebbi rajzok és a faállomány pozíciójának felhasználásával igyekeztünk rekonstruálni a korábbi sétaút-hálózatot. A korábbinál ritkábban álló fa egyedek az erdő jellegű kert helyett parkot alkotnak. A fák sziluettje nem ér egymásba, látszik a kifejlett növény koronaalakja.

A kerítés lábazata elfogadható állapotú volt, tisztítás, csiszolás, hidrofóbizálás volt az elvégzendő munka. A fém kerítéselemek díszei mozogtak, egy részük elveszett, a hiányzó részek újraöntéssel pótlásra kerültek.

A néhai kerti pavilon elpusztult. Rekonstrukciójához fotó és rajz is rendelkezésre áll. A főépület építésekor készült helyszínrajz egy hétszögletű(!) pavilont ábrázol, amely illeszkedik a jelenlegi domb alatti pincére. A fellelt fotók és Sterbenz Károly rajza egy jóval kisebb, más pozícióban lévő, négyszög alaprajzú pavilont ábrázol. A villa építésének korában az utóbbi hitelessége a valószínűbb, feltehetően a hétszögletű már korábban is állt, mint ahogy Sopronban szokás volt, a külső várfal részeként (pl.: Esernyős ház). Ezt elbontották, és nem pontosan a helyére készült el az új pavilon. Az építménynek a múzeumi programban pillanatnyilag nincs szerepe, helyreállítása egyelőre nem történt meg.

A szökőkút 1991-ben részlegesen helyreállításra került. A kőmunkák elkészültek, a vezetékezés megtörtént. A medence szigetelése, a vízgépészet és a vízköpő figura rekonstrukciójával, fagymentes időben újra üzemel.

A felújítással az épület újra a város egyik kiemelkedő látványosságává vált. A helyreállítás sikerességét igazolja, hogy a Soproni Városszépítő Egyesület 2020-ban Winkler Oszkár-díjjal tüntette ki az épületet.

A jelenlegi felújítás tervezői stábja:

Bihari Sarolta belsőépítész

Bella Ervin gépészmérnök

Szalmási Vilmos villamosmérnök

Böröcz István tűzvédelmi szakértő

Horváth József és ifj. Orosz József építőmérnökök

Fekete Szilárd építészmérnök